

Савченко В.О.*

РЕЙТИНГУВАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА ГЛИБИНОЮ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Аналізуючи данні зовнішньоекономічної активності українських регіонів, автором розраховано рейтинг областей і регіонів України, в залежності від ступеню залучення до процесів інтеграції національної економіки в світову економічну систему. Визначено окремі групи регіонів, які сформовано за принципом географічного розташування, економічної спеціалізації і ступеню розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Ключові слова: *регіон, глобалізація, економічна інтеграція, рейтингування, зовнішньоекономічна діяльність*

В сучасному глобалізованому світі, світова економіка поступово перетворюється на складний і комплексний гео економічний простір, що являє собою не лише сукупність торговельних і коопераційних зв'язків між країнами, а все більш нагадує єдиний економічний механізм, одним з основних елементів якого є так звані кластери – окремі регіони, що є політично інтегральною частиною певних держав, але економічно вже давно перетворилися на елементи глобальної світової економіки. Подібні регіони, або кластери, являють собою локомотиви економічного зростання, не лише в межах своєї країни, але й глобальної економіки. Найбільш відомим з таких кластерів є Силіконова Долина в Сполучених Штатах Америки, але таких територій, обмежених за розмірами, але не обмежених себе за рівнем економічного та технологічного розвитку стає все більше, особливо в Європі та Південно-Східній Азії.

Дослідженню ролі регіонів в сучасній економічній світовій системі присвячені дослідження багатьох сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких В. Барнз, І. Валлерстайн, П. Герст, І. Гладій, Б. Данилишин, Дж. Даннінг, М. Жук, А. Мокій, В. Нордгауз, К. Омае, А. Ругман, Дж. Сакс, Т. Сисоєва, В. Третьак, А. Філіпенко, Т. Фрідмен, Ю. Ширяєв, та інші.

Спираючись на теоретичні нароби цих авторів, а також бажаючи оцінити, які з українських регіонів мають реальний шанс перетворитися на подібні кластери, острівки і локомотиви економічного зростання, фінансової міцності і технологічних інновацій, ми спробували провести рейтингування українських регіонів за ступенем їхньої інтегрованості до світової економічної системи.

В силу структурних особливостей економіки, регіони України в різному ступені можуть використовувати можливості інтеграції національної економіки в світове господарство. В зв'язку з цим можна говорити про різний рівень економічної відкритості регіонів до міжнародного співробітництва.

Так, регіони, які широко залучені до зовнішньоекономічних зв'язків, мають відіграти найбільш важливу роль у відновленні економіки держави. Процеси, що відбуваються в останні роки в зовнішньоекономічній сфері окремих областей України, показали, що об-

* здобувач кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Луцишин З.О.

сяги експорту значним чином впливають на соціально-економічний стан регіонів. Збільшення експорту позитивно відображається на підтриманні виробництва конкурентоздатної продукції, а розширення імпорту вирішує задачі насичення регіональних ринків споживчими товарами, що створює додаткові стимули до розвитку місцевих виробництв. При цьому спостерігається наступна тенденція. Чим вищий рівень відкритості економіки регіону, ти вище в середньому доходи населення регіонів, краще рівень виконання бюджету, нижче рівень безробіття, динамічно розвивається банківська мережа та інші ринкові інститути, вище привабливість для іноземних інвесторів (основні соціально-економічні показники за областями надано в додатку). Так, зв'язок між рівнем розвитку регіональної економіки, обсягами зовнішньоторговельних операцій та ступенем відкритості регіону можна проаналізувати за допомогою даних таблиці 1.

Таблиця 1. Показники розвитку регіонів України (станом на 2009 рік)

Регіони	ВВП (ВРП), млн. дол. США	Зовнішньоторговельний оборот, млн. дол. США	Рівень відкритості регіону, %	ПП, млн. дол. США (на 1 січня 2010 р.)	Регіональна ефективність ПП
Україна	116190	99828,1	85,9	40026,8	0,34
АР Крим	3532,1	836,7	23,7	697,1	0,2
Вінницька	2584,7	846,4	32,7	177,9	0,07
Волинська	1429,3	790,3	55,3	329,7	0,23
Дніпропетровська	11938,4	9554,2	80	2745,4	0,23
Донецька	13223,5	12037	91	1588,5	0,12
Житомирська	1914,8	826,7	43,2	203,8	0,11
Закарпатська	1516,1	1954,1	128,9	360,7	0,24
Запорізька	4751,9	4167,9	87,7	867,7	0,18
Івано-Франківська	2265,7	628,9	27,8	602,3	0,27
Київська	4531,9	3656	80,7	1446,6	0,32
Кіровоградська	1735,5	424,4	24,5	65,3	0,04
Луганська	5177,1	2750,7	53,1	589,7	0,11
Львівська	4549,5	2576,3	56,6	1124,6	0,25
Миколаївська	2597,8	2532,2	97,5	171,2	0,07
Одеська	6163,7	5443,8	88,3	1001,4	0,16
Полтавська	4053,3	1990,6	49,1	421,5	0,1
Рівненська	1724,4	640,3	37,1	276,2	0,16
Сумська	2104,4	1195,6	56,8	216	0,1
Тернопільська	1422,7	316,7	22,3	68,5	0,05
Харківська	7533	3338,9	44,3	2009,9	0,27
Херсонська	1780,8	538,9	30,3	179,1	0,1
Хмельницька	2030	551,1	27,1	188,7	0,09
Черкаська	2385,8	906,5	38	228,9	0,1
Чернівецька	1148	235	20,5	62,8	0,05
Чернігівська	1934,4	641,8	33,2	85,4	0,04
м. Київ	21381,6	31624,5	147,9	14997,2	0,7
м. Севастополь	779,1	254	32,6	142,7	0,18

Джерело: розраховано автором на основі [1, с.50-60, 120-135; 2, с.220-230]

Як бачимо, існує пряма залежність між рівнем промислово-економічного потенціалу регіону, і ступенем його зовнішньоекономічної активності, а також привабливості для потенційних іноземних інвесторів.

Так, лідери за обсягами внутрішнього регіонального продукту – м. Київ, Дніпропетровська і Донецька області, водночас мають найбільший зовнішньоекономічний оборот серед українських регіонів. Так, столиця України реалізовує 31,7% зовнішньоторговельного обороту держави, два східних промислових регіони – 12% (Донецька область) і 9,6% (Дніпропетровська) [1; с. 50-60]. Разом на ці регіони припадає понад 50% зовнішньоторговельного обігу країни [3; с. 15-20]. Активним використанням свого економічного потенціалу задля прискорення інтеграції в світове господарство характеризуються також Запорізька, Київська, Одеська області. В усіх названих регіонах рівень відкритості економіки (співвідношення зовнішньоторговельного обороту і валового регіонального продукту) перевищує 70%, і є високим, навіть за світовими стандартами [4, р. 259].

Для визначення рейтингу українських регіонів за глибиною інтеграції до світового господарства, проведемо відбір показників, які характеризують глибину залучення регіону до світогосподарської системи. Оскільки інтегральні рівні інтеграції регіонів до світової економіки не повинні залежати від чисельності населення та розмірів території регіонів [5, с. 18], до таких показників можна прийняти відношення експорту та валового регіонального продукту, відношення імпорту та ВРП, відношення зовнішньоторговельного обороту та ВРП (економічна відкритість регіону), співвідношення обсягу прямих іноземних інвестицій і валового регіонального продукту (ефективність інвестицій), а також рівень експорту, імпорту та прямих іноземних інвестицій на душу населення регіону [6, с. 50-51; 7, с. 65; 8, с. 75-76]. Базові дані для проведення рейтингування українських регіонів за рівнем інтеграції до світової економіки надано в таблиці 2.

Таблиця 2. Статистична база для розрахунку рейтингів українських регіонів за рівнем інтеграції до світового господарства, 2009 рік

Регіони	Експорт до ВРП, %	Імпорт до ВРП, %	Рівень відкритості регіону, %	Регіональ на ефективність ПІІ	на душу населення, дол. США		
					Експорт	Імпорт	ПІІ
Вінницька	18,53	10,18	32,7	0,07	243,6	133,75	90,47
Волинська	22,32	30,09	55,3	0,23	162,23	218,74	167,68
Дніпропетровська	43,56	30,05	80	0,23	2644,82	1824,29	1396,23
Донецька	70,58	14,64	91	0,12	4746,27	984,59	807,86
Житомирська	19	20,81	43,2	0,11	185,02	202,66	103,65
Закарпатська	61,67	62,85	128,9	0,24	475,51	484,62	183,44
Запорізька	57,19	24,13	87,7	0,18	1382,09	583,13	441,29
Івано-Франківська	14,83	11,31	27,8	0,27	170,88	130,3	306,31
Київська	23,02	47,96	80,7	0,32	530,59	1105,32	735,7
Кіровоградська	14,48	8,53	24,5	0,04	127,8	75,32	33,21
Луганська	36,44	14,26	53,1	0,11	959,37	375,48	299,9
Львівська	17,56	35,66	56,6	0,25	406,35	825,15	571,94
Миколаївська	58,99	30,31	97,5	0,07	779,33	400,5	87,07
Одеська	23,45	42,2	88,3	0,16	734,98	1322,74	509,28

Полтавська	31,19	14,73	49,1	0,1	643,04	303,72	214,36
Рівненська	18,69	14,99	37,1	0,16	163,91	131,47	140,47
Сумська	33,82	18,48	56,8	0,1	361,95	197,73	109,85
Тернопільська	9,02	12,6	22,3	0,05	65,25	91,14	34,84
Харківська	17,35	19,26	44,3	0,27	664,8	737,93	1022,17
Херсонська	19,73	7,01	30,3	0,1	178,66	63,47	91,08
Хмельницька	12,13	13,58	27,1	0,09	125,26	140,16	95,97
Черкаська	22,44	14,22	38	0,1	272,24	172,51	116,41
Чернівецька	10,44	9,09	20,5	0,05	60,93	53,09	31,94
Чернігівська	15,36	16,74	33,2	0,04	151,15	164,73	43,43
м. Київ	31,92	95,99	147,9	0,7	3471,14	10437,88	7627,12
м. Севастополь	11,87	7,06	32,6	0,18	47,04	27,97	72,57

Джерело: розраховано автором на основі [1, с.50-60, 120-135; 9, с.58-62]

Проводимо кластеризацію регіонів за кожним показником в автоматичному режимі у ПП Statistica у блоці Cluster Analysis (Multivariate Exploratory Techniques Menu) [10, с. 283]. З врахуванням значень кожного кластеру формуємо таблицю розподілу регіонів за кожним показником (див. таблицю 3).

Таблиця 3. Рейтинги українських регіонів за основними показниками інтеграції до світового господарства

Регіони	Експорт до ВРП, місце	Імпорт до ВРП, місце	Рівень відкритості регіону, місце	Регіональна ефективність ПІ, місце	на душу населення, місце		
					Експорт	Імпорт	ПІ
Автономна республіка Крим	24	27	25		16	22	9
Вінницька	17	22	19	23	15	19	21
Волинська	13	7	11	8	21	13	14
Дніпропетровська	5	8	8	7	3	2	2
Донецька	1	16	4	14	1	5	4
Житомирська	15	10	15	16	17	14	18
Закарпатська	2	2	2	6	11	9	13
Запорізька	4	9	6	10	4	8	8
Івано-Франківська	21	21	22	4	19	21	10
Київська	11	3	7	2	10	4	5
Кіровоградська	22	24	24	27	23	24	26
Луганська	6	17	12	15	5	11	11
Львівська	18	5	10	5	12	6	6
Миколаївська	3	6	3	22	6	10	22
Одеська	10	4	5	12	7	3	7
Полтавська	9	15	13	18	9	12	12
Рівненська	16	14	17	13	20	20	15
Сумська	7	12	9	17	13	15	17

Тернопільська	27	20	26	24	25	23	25
Харківська	19	11	14	3	8	7	3
Херсонська	14	26	21	20	18	25	20
Хмельницька	23	19	23	21	24	18	19
Черкаська	12	18	16	19	14	16	16
Чернівецька	26	23	27	25	26	26	27
Чернігівська	20	13	18	26	22	17	24
м. Київ	8	1	1	1	2	1	1
м. Севастополь	25	25	20	11	27	27	23

Аналізуючи рейтинги регіонів за окремими показниками зовнішньоекономічної інтеграції, можна відзначити. По-перше, найбільший експортний потенціал, як по відношенню до обсягів регіонального виробництва, так і на душу населення, мають промислово розвинені регіони Сходу України – Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська області. Експортною базою цих регіонів є потужний металургійний та хімічний комплекси, які характеризуються вираженою експортною спрямованістю виробництва. За обсягами експорту на душу населення, до цієї групи також входить місто Київ, спираючись на потужну фінансову, наукову та промислову інфраструктуру.

Водночас, ці ж регіони є найбільшими імпортерами, завдяки відносно високому рівню доходів населення, у порівнянні з іншими областями України, а також величезною залежністю вітчизняної промисловості від імпортних машин та обладнання, про яку свідчить аналіз, проведений в другому розділі роботи.

Загалом, до переліку регіонів з високим рівнем відкритості економіки (понад 70%) відносяться: столичний регіон (м. Київ, з рівнем відкритості 147,9%), східні промислові регіони – Дніпропетровська (80,0%), Донецька (91,0%), Запорізька (87,7%), ряд прикордонних та приморських регіонів – Закарпатська (128,9%), Миколаївська (97,5%), Одеська (88,3%) області.

Найнижчим рівнем зовнішньоекономічної активності і відкритості економіки характеризуються слабо індустріалізовані регіони Центру, Заходу (в першу чергу ті, що не межують з країнами Європейського Союзу) та Півдня (Херсонська область, Автономна Республіка Крим) України. В цих регіонах рівень відкритості економіки не перевищує 40%.

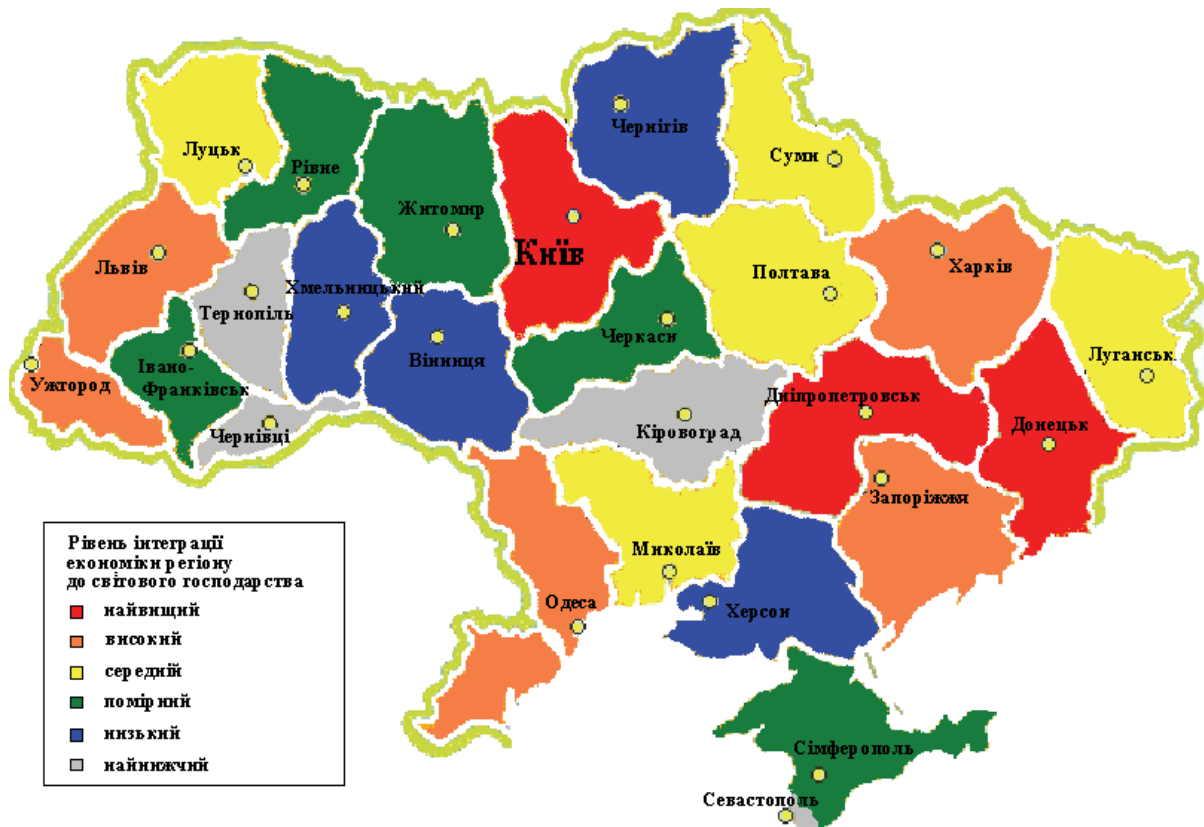
До найбільш інвестиційно привабливих регіонів, як за обсягом прямих іноземних інвестицій на душу населення, так і за рівнем ефективності використання іноземного інвестування, можна віднести в першу чергу, м. Київ, що, з величезним відривом, обіймає перше місце серед українських регіонів за цими показниками, спираючись на потужну фінансову, наукову і промислову базу. Своєрідним магнітом для іноземних інвестицій слугують також промислові центри країни – Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області, а також ряд прикордонних областей – Волинська, Закарпатська, які ефективно використовують географічну наближеність до країн Європейського Союзу, розвиваючи міжрегіональні коопераційні зв'язки з польськими, угорськими, словацькими, румунськими регіонами.

Використовуючи ПП Statistica, розрахуємо інтегральний рейтинг регіонів України за глибиною інтеграції до світового господарства та розподілимо регіони за шістьма рівнями глибини інтеграції до світового господарства:

- 1 – червона зона – найвищий рівень;
- 2 – помаранчева зона – високий рівень;

- 3 – жовта зона – середній рівень;
 4 – зелена зона – помірний (задовільний) рівень;
 5 – синя зона – низький рівень;
 6 – сіра зона – найнижчий рівень.

Таблиця 4. Рейтинг українських регіонів за рівнем інтеграції до світового господарства

Регіони	Місце	Регіони	Місце
м. Київ	1	Житомирська	15
Дніпропетровська	2	Черкаська	16
Київська	3	Рівненська	17
Донецька	4	Івано-Франківська	18
Закарпатська	5	АР Крим	19
Одеська	6	Вінницька	20
Запорізька	7	Чернігівська	21
Львівська	8	Херсонська	22
Харківська	9	Хмельницька	23
Миколаївська	10	м. Севастополь	24
Луганська	11	Кіровоградська	25
Волинська	12	Тернопільська	26
Полтавська	13	Чернівецька	27
Сумська	14		

Отже, локомотивом інтеграції української економіки до світового господарства є три основні групи регіонів:

1) столичний регіон, м. Київ. Використовуючи статус адміністративного, політичного, фінансового центра країни, а також розвинену інфраструктуру, Київ, є безперечним лідером серед українських регіонів за ступенем інтегрованості до світогосподарських зв'язків

2) східні промислові регіони. На інтенсивність їхніх зовнішньоекономічних зв'язків набагато більший вплив здійснює експортно-промисловий потенціал регіону, місткість ринку, інвестиційний клімат. Це в першу чергу промислово розвинені східні області України – Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська.

3) прикордонні регіони. Вигідне економіко-географічне розташування надає цим суб'єктам додаткові конкурентні переваги у зовнішньоторговельному обороті з зарубіжжям. До таких регіонів можна віднести Закарпатську, Волинську, Львівську, Івано-Франківську та Одеську області.

В той же час, центральні, північні та цілий ряд західних областей характеризуються вкрай низьким рівнем залученості до зовнішньоекономічних операцій. Це пояснюється відсутністю в цих регіонах потужної промисловості, корисних копалин, фінансових ресурсів, їхньою віддаленістю від кордонів та основних транспортних артерій.

Всі ці фактори визначають різну швидкість інтеграції українських регіонів до світового господарства. Можна говорити про формування в Україні декількох регіональних центрів, які, акумулюючи фінансові, економічні, промислові ресурси, формують міцні містки, за якими в майбутньому буде відбуватися інтеграція української економіки до європейської та світової економічної системи.

Література

1. Статистичний збірник «Регіони України 2009». Ч.1. / Держкомстат України; За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Вид-во «Консультант», 2010. – 824 с.
2. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К.: Консультант. – 2010. – 571 С.
3. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2009 році». / Держкомстат України; За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Вид-во «Консультант», 2010. – 180 с
4. WTO Trade Profiles 2009. – New York: World Trade Organization, 2010. – 454 p.
5. Адамов Б.И., Королев В.Ю. Информационно-экономические аспекты программно-целевого управления развитием региона / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 1998. – 18 с.
6. Аскарров Н.И., Исахов Б.А., Кудратов И.Э., Методические вопросы оценки уровня развития экспортного потенциала регионов // Вопросы статистики. – 2001. – № 2. – С. 48–59
7. Блудова С.Н. К вопросу о методике оценки региональной внешнеэкономической деятельности // Вопросы статистики. – 2002. – № 11. – С. 65–66
8. Єріна А.М., Вацаєв С.С. Статистичні аспекти визначення рейтингів // Статистика України. – 2000. - №4.- С. 74-79